

Az edzői szerep megítélése a hazai gyorskorcsolya sportág szereplői között

Telegdi Attila

Bevezetés

A hazai gyorskorcsolyázás hosszú történelemre tekint vissza, mégis az utóbbi húsz évből származnak a legmagasabban jegyzett nemzetközi eredmények. A rövidpályás gyorskorcsolyázásban elért Európa-bajnoki és világbajnoki érmek, az első téli olimpiai aranyérem, majd az azt követő többi érem is a sportág szakmai erejét mutatja. A sporteredmények mögött versenyzők, edzők, szülők állnak. Jelen kutatásunkban az edzői szerep megítélésének felvázolására vállalkoztunk. Az edző szerepe egyre inkább felértékelődik nemcsak a sportszakmai vonatkozásokban, hanem pedagógiai szempontból egyaránt. Az edzők különféle feladatokat látnak el, például készségeket fejlesztenek, oktatnak, reagálnak, visszajeleznek, figyelemmel kísérik a tanulást és a teljesítményt. Mindezt annak érdekében, hogy segítsék a sportolókat potenciáljuk elérésében. Az edzők ezenkívül egyéb feladatokat is ellátnak, többet, mint például egy tanár, motivátor, stratégia, pszichológus és karakterépítő (Gould, 1987). A pedagógiai felkészültség az elméleti ismereteken túl nevelési feladatokat is jelent a fiatalok versenyzők esetében, amely a mindennapi gyakorlatban valósul meg. Az edzői tevékenység során ezért kiemelt feladat a fiatalok sportbeli személyiségfejlesztése. Ehhez pedig az edzőnek szakmailag és pedagógiaiilag is felkészültnek kell lennie, hiszen az edzői munka sokoldalú feladat (Gombocz, 1996). Fontos, hogy a fiatalokkal foglalkozó edző a speciális tudás mellett megfelelő pedagógiai szemlélettel rendelkezzen (Gombocz, 1998). Az edző munkája sportcélokra rendelődik alá, pedagógiai értelmezése mindenképpen szükséges. Nem csupán a tanár, az edző is nevelési feladatokat lát el (Bíróné, 2011). Mivel az edző folyamatos és szakszerű fejlesztéssel-neveléssel foglalkozik, komoly pedagógiai funkciót is betölt az edzések és versenyek során. Tudatosan és célirányosan irányítja a gyerekek tevékenységét, így munkájának jellege és célja alapján pedagógusnak kell őt tekintenünk (Révész, Bognár és Gécsi, 2007). A legalapvetőbb elvárások a felnőtt tanári szerepben: intelligencia, nyíltság és nyitottság, humorérzék, szórakoztatóképesség, határozottság, céltudatosság, a magával ragadás, a lelkesítés képessége, demokratikus és megértő szemlélet, a barátságos légkör megteremtésének képessége, ugyanakkor következetes elvárásokat mutató, határozott egyéniség (Szebedy, 2017). A sportot általában önálló társadalmi jelenségnek tekintjük, ami azt jelenti, hogy közvetlenül nem a nevelési rendszeren belül helyezkedik el, bár nevelési hatása kétségtelen. A versenysport esetében azonban már jóval nehezebb és sokrétűbb feladat a nevelés, hiszen a teljesítmény iránti igény, valamint a sportolók iskolai szocializációs környezetben történő részvételének lecsökkenése megnöveli a sportszervezetek,

ezen belül is az edzők pedagógiai szerepét, felelősségét. Az iskola és ezt megelőzően a család nevelő hatását a kellő összhang biztosításával a sport kiegészítheti, eredményeit fokozhatja, de teljes mértékben át nem vállalhatja (Bíróné, 2011). A személyiség fejlődése bonyolult, soktényezős folyamat, komplex jellegű, amelyben a sportnak is megvan a sajátos helye és szerepe, és nem szakítható ki ebből a rendszerből. A sportoló körül nevelő hatással bír – és most a szűken vett sportkörnyezet szempontjából megközelítve – az edző, szülő, csapattárs, sportvezető. Az edzők szerepének megítélése minden a sportban a sportoló körül releváns szereplő számára más és más. Bognár (2010) szerint kettős szerepet várnak el a sportolók az edzőjüktől: a vezető szerepet, és egyúttal azt szeretnék, ha egyenrangú partnernek kezeljék őket. Ha a pedagógiai képességek oldaláról közelítjük meg a pedagógus vagy edző szerepét Hegyi (1996) gondolatmenetét követve, akkor az általános képességeknél 1) a kommunikációs képesség, 2) a konstruktív vagy didaktikai képesség, 3) a szervezőképesség a meghatározó. A speciális képességek esetében 1) a helyzetfelismerő képesség, kreativitás, 2) a döntési képesség, 3) az alkalmazkodási képesség, 4) a tolerancia és a kivárási képessége, 5) az identifikációs képesség, 6) az empátiás képesség, 7) a figyelemmegosztási képesség, 8) a „játszani tudás” képessége a legfontosabbak.

Kutatásunk során az edző szerepét vizsgáljuk 1) a kommunikáció, 2) az elvárás, értékelés, visszacsatolás, 3) a motiváció és 4) a kreativitás szempontjából. A tanulás folyamata mindig verbális, kommunikáció révén, szenzoros és motoros összetevőkkel, szociális mezőben zajlik (Bíróné, 2011). A kommunikáció mindig mozgás eredménye, minden kommunikáció bizonyos meghatározott izmok mozgása révén létrehozott jelekkel történik, ezek az izmok elsődleges vagy részleges funkciója a kommunikációban való részvétel. A megfelelő izmok működését együttesen nevezzük a kommunikáció szempontjából közlési csatornának. Az emberi mozgás egy kommunikációs képződmény, amely az ember és a környezet között lezajló információcseré és szabályozás által keletkezik (Buda, 1986). A kommunikáció a verbális és nonverbális formájában egyaránt zajlik, a sportban mindkettő alkalmazott. A sportolóktól, tanulóktól érkező információk kódolása után tudja felhasználni az edző vagy tanár a kommunikáció különböző eszközeit, és tudja kiválasztani az egyénhez illő hangnemet, stílust és gesztusokat a kommunikáció hatékonysága érdekében. A sportban, főként a hazai szakirodalomban viszonylag kevés szó esik a személyközi kommunikációról és annak közvetlen formáiról. A siker során meghatározó a testnevelő-diák, edző-sportoló, sportszakember-sportoló együttműködésének minősége, az edző tudatos, adekvát kommunikációja, az instrukciók pontos megfogalmazása, a motiváció és értékelés (Tomesz, 2019). Ahogy Tomesz (2019) is hivatkozott, hiány mutatkozik a közvetlen kommunikáció jellemzőinek feltárásában, csupán a sportpedagógiában, valamint egy-egy sportághoz kapcsolódóan találjuk meg nyomokban (Révész, Bognár és Géczy 2007, Révész és mtsai. 2013). Bíróné (2011) a pedagógiai kutatás feladatának és a céljának a sportban a sportszövetség, az edzők pedagógiai munkájának feltárását, megfelelő kommunikációval mérését és annak értékelését tekinti. A pedagógiai kommunikáció elsődleges feladata a nevelő és növendék vagy

sportoló között zajló interakció. Ezt a kapcsolatot az információáramlás és a kódjelek alkalmazása biztosítja. Az emberi kommunikáció szükséges, többcsatornás és többszintű, legfőbb eszköze a beszélt nyelv (*Rétsági és Dlugosz, 2004*). Főbb jellemzői, hogy adekvát, speciális és adott mikrokörnyezetben zajlik (*Zrinszky, 1994*). A megfelelő információcsere egyfajta értékátadást is biztosít, amellyel a sporttevékenység hatékonyságának növelése mellett a sport pedagógiai értékei is mindenkihez eljuthatnak.

A teljesítmény visszajelzését a pedagógiai folyamatok egyikének tekintjük, amely a tanulási-tanítási folyamat egészére kihat. Funkcióját tekintve jelentős hatása van a tanulási motivációra, a tanuló kognitív és nem kognitív személyiségjegyeinek fejlődésére egyaránt. A sportban a pedagógiának megvan a helye (*Bíróné, 2011*), így az elvárás, értékelés és visszajelzés megfelelő interakció mellett a sportteljesítmény fejlesztését szolgálja mint pedagógiai folyamat. Az értékelés komplex nevelői funkciójának érvényesülése tehát a tanuló személyiségfejlődését befolyásoló komponens. Az ellenőrzés, az értékelés és a visszajelzés elengedhetetlen fontosságú a pedagógus feladatai között (*Réthy, 2011*). Elsősorban informálja a pedagógust a tanulók teljesítményéről, valamint saját magának is visszaigazolás lehet, hogy megfelelő színvonalon oktat-e. Másodsorban pedig a tanulók számára egyfajta információs csatorna, amely hat a teljesítmények alakulására is. Minden tanuló eltérő motivációval rendelkezik a tanulás terén, ami a tanulás-tanítás folyamata során alakítható, formálható. Ebben van fontos szerepe a visszajelzésnek. A pedagógus által alkalmazott módszerek esetében a személyiségfejlesztés érdekében történő oktatás valamennyi összetevőjének és funkciójának említésekor a tervezés, irányítás, szabályozás, értékelés és motiválás tevékenységek előtérbe kerülnek. *Gombocz (1998) „A sportoló szocializációja és nevelése”* című tanulmányában három lényeges területet emel ki a nevelést illetően, amelyek lefedik a szocializáció fogalmát és folyamatát.

- 1) Az értékek, normák, jelképek, amelyek elsajátítása, jelentésének ismerete elengedhetetlen ahhoz, hogy adott társadalomba, társas környezetbe be tudjunk illeszkedni.
- 2) Normatív viszonyulás, viselkedés, hogy a közösségi normáknak, elvárásoknak képesek legyünk megfelelni. Az önismeret dimenziója, hogy önazonos emberként funkcionálhassunk, hatékony életvezetési stratégiával, harmóniában önmagunkkal és a környezetünkkel. Reflexió, önreflexió.
- 3) Az autonóm életvezetés, önálló döntések, függetleníteni magunkat a környezet elvárásaitól, felvállaljuk döntésünket, amikor az akár teljes egészében vagy részben szemben áll a társadalmi elvárásokkal.

Bognár (2010) a következő sorrendben határozta meg a nevelési célok funkcióit: a tevékenység irányítása; a szelekció és a motiválás, így a nevelés tartalmának kiválasztása; a nevelési folyamat szervezési módjának meghatározása; az optimális nevelési módszerek és eszközök kijelölése; az eredményesség megítélése, értékelése.

Bíróné (2011) a pedagógiai kutatás feladatának és a céljának a sportban a sportszövetség, edzők pedagógiai munkájának feltárását, megfelelő kommunikációval mérését és annak értékelését tekinti. Véleménye szerint a motiváció kifejezést a sportban a teljesítménymotivációval azonosítja szinte mindenki, hiszen a teljesítményre irányul, és esetlegesen akár kockázatokat is tartalmaz. Megállapítása szerint a motiváció a sportban főként eszmei-erkölcsi értékre vonatkozik. A teljesítménymotiváció az egyén beállítódása, amely a feladat sikeres teljesítésére való törekvésben nyilvánul meg, továbbá ezen törekvése mellett még az esetleges kudarcok ellenére is kitart. Jellemzően az elért teljesítmény büszkeséggel tölti el az egyént (*Gill*, 2000). A motiváció nevelés útján fejleszthető, és a siker a legfőbb eszköze. A motivációs önszabályozás az oktatási folyamat része, hiszen a tanulás nem csak intellektuális teljesítmény (*Bognár*, 2010). Motiváció nélkül nem történik tanulás, mozgástanulás. *Kun* és *Vincze* (2016) a következő motívumokat emelték ki a motiváció terén: 1) kíváncsiságmotívum, 2) teljesítménymotiváció, 3) igény szint. A sportban a motivációval kapcsolatban a következő okokat szokták említeni: 1) mozgás szeretete, 2) kezdeti sikerek, 3) ideálkövetés, családi példák, 4) média hatásai, 5) elismerés hiánya. Az érdekes tevékenységekhez nincs szükségünk külső motivációra, a játékos belsőleg motivált, nincs szüksége külső ösztönzésre (*Bús*, 2008).

A motiváció befolyást gyakorol a viselkedéses aktivitás mértékére (*Fodor*, 2007). A kreativitás vagy alkotóképesség a feladatmegoldásban az önálló cselekvést vagy gondolkodást kifejező fogalom. Az alkotóképesség fejlesztésében fontos szerepe van az edző-tanítvány, tanítvány-tanár relációnak. A tanár és tanítvány kreativitása között erős összefüggés van. A kreativitás fejlesztése a személyiségfejlesztés részét képezi. *Bognár* (2010) a pedagógiai képzeletet, fantáziát és kreativitást az oktatók/edzők számára szükséges pedagógiai felkészültség fontosabb elemei közé sorolja. A sportolók esetén a kreativitás és a tehetség szorosan összefüggő fogalmak, hiszen a tehetséges sportolók kreativitása döntő tényező a sport téthelyzeteiben. Az intelligenciával ellentétben, ahol a hétköznapi feladathelyzetekben nyújtott teljesítmény, a klasszikus értelemben vett tudás kerül felmérésre, a kreativitás az alkotást, a szokatlan megoldásokra való hajlandóságot, nyitottságot jelenti (*Fodor*, 2007). Egyes elméletek szerint a kreativitás csak az utolsó lépés egy folyamat végén. A gyermekek fejlődésük során első lépésben csak utánoznak már elkészült műveket, alkotásokat, később megkezdődik a saját alkotás, de még csak a többi, előzőleg látott mintákra alapozva, majd végső lépésként, a kreativitás kiteljesedéseként újítanak, megjelenik az alkotó, a produktív erő (*Gyarmathy*, 2006).

Kutatásunk célja, hogy a gyorskorcsolyasport szereplői szemszögéből vizsgáljuk meg az edzői szerepről kialakult képet, azok azonosságait, illetve különbözőségeit, és ez alapján tegyünk megállapításokat, amelyek hozzájárulnak az edzők pedagógiai eredményességének javulásához. A kutatás során a következő szempontok alapján vizsgáltuk meg az edzői szerepet:

1. Kommunikáció, interakció
2. Elvárás, értékelés, visszacsatolás
3. Motiváció, kreativitás

Anyag és módszer

A kutatás során kétféle kutatási módszert alkalmaztunk: a félig strukturált interjú, valamint a kérdőív módszerét. A vizsgálat során a félig strukturált interjúk esetében hat edzővel ($N = 6$), öt sportolóval ($N = 5$), öt szülővel ($N = 5$) és két szövetségi vezetővel ($N = 2$) készítettünk interjút (lásd: 1. táblázat). A mintaválasztás során irányított mintaválasztást alkalmaztunk az interjúk esetében. Igyekeztünk minden szempontot figyelembe venni a mintaválasztásnál, amellyel leginkább reprezentálhatjuk a populációt. A vizsgált edzők ($N = 6$) életkora 30 és 49 év közé esett ($M = 39,6$ $SD = 8,16$), közülük volt, aki három éve edzősködik, és volt, aki huszonöt éve ($M = 10,66$ $SD = 8,47$). A félig strukturált interjúkban részt vevők legfontosabb jellemzőit az 1. táblázat foglalja össze.

A versenyzők vizsgálata során öt főt vizsgáltunk szintén félig strukturált interjú formájában. A vizsgált versenyzők életkora 17 és 24 év közé esett ($M = 20,2$ $SD = 3,11$). A legfiatalabb 9 éve, a legidősebb 16 éve sportol mint gyorskorcsolyázó ($M = 11,8$ $SD = 2,77$).

A szülők vizsgálata során öt szülővel végeztünk strukturált interjút, életkor tekintetében 32 és 63 életév közé estek ($M = 43,4$ $SD = 12,7$), gyermekeik életkora 15 és 18 év között van ($M = 16,4$ $SD = 1,14$).

A szövetségi vezetők vizsgálata során két olyan vezetővel készítettünk félig strukturált interjút, akik közvetlenül kapcsolatban vannak a vizsgált edzőkkel, és munkakörük közvetlen hatással van az edzők szakmai munkájára, döntéseikre.

1. táblázat: A félig strukturált interjúkban részt vevők legfontosabb jellemzői

Minta	Életkora	Neme	Hány éve edzősködik?	Végzettsége	Kikkel foglalkozik?	Korábbi sporteredményei
Edző1	49	Férfi	25	Egyetem testnevelő/szakadózó MSc	Felnőttválogatott	Felnőttválogatott
Edző2	48	Férfi	16	Egyetem testnevelő/szakadózó MSc	Utánpótlásválogatott	Felnőttválogatott, olimpikon
Edző3	43	Férfi	10	Egyetem testnevelő/középfokú edző	Utánpótlásválogatott	Utánpótlásválogatott
Edző4	36	Nő	6	Egyetem/szakadózó BSc	Klub utánpótlás	Utánpótlásválogatott
Edző5	32	Férfi	3	Egyetem/szakadózó BSc	Felnőttválogatott	Felnőttválogatott, olimpikon
Edző6	30	Nő	4	Egyetem/szakadózó BSc	Klub utánpótlás	Felnőttválogatott olimpikon

Minta	Életkora	Neme	Hány éve versenyez?	Versenyzői szint	Vidéki vagy fővárosi?	Milyen iskolába jár?
Versenyző1	18	Nő	10	Juniorválogatott	Vidéki	Gimnázium
Versenyző2	19	Férfi	13	Felnőttválogatott	Vidéki	Egyetem
Versenyző3	23	Férfi	9	Felnőttválogatott	Vidéki	Egyetem
Versenyző4	24	Nő	16	Felnőttválogatott	Vidéki	Egyetem
Versenyző5	17	Nő	11	Klubversenyző	Fővárosi	Gimnázium

Minta	Életkora	Neme	Gyermeke versenyzői szintje	Korábban sportolt-e versenyszerűen?	Vidéki vagy fővárosi?
Szülő1	49	Férfi	Juniorválogatott	Igen	Fővárosi
Szülő2	38	Nő	Klubszint	Igen	Fővárosi
Szülő3	63	Férfi	Juniorválogatott	Nem	Fővárosi
Szülő4	35	Nő	Klubszint	Nem	Vidéki
Szülő5	32	Nő	Klubszint	Nem	Vidéki

Minta	Életkora	Neme	Végzettsége	Rendelkezik edzői végzettséggel?	Rendelkezik pedagógiai végzettséggel, milyennel?	Rendelkezik sportolói múlttal?
<i>Szövetségi vezető1</i>	49	Férfi	Egyetem	Igen	Igen, egyetemi, pedagógus	Igen
<i>Szövetségi vezető2</i>	36	Nő	Egyetem	Nem	Igen, egyetemi, pedagógus	Igen

Forrás: saját szerkesztés

Eredmények

A kommunikáció és interakció a testi nevelés és sport területén hasonlóképpen, mint a pedagógia egyéb területein, nagy fontossággal bír. A nonverbális kommunikáció a verbális mellett nagyobb teret kap a sportban. Esetünkben az edző által képviselt nevelési irányok, a sportbeli felkészülés szakmai irányai a kommunikációval még tudatosabbá és hatékonyabbá válnak. A szakmai program, amelyet a szövetség és az edző képvisel, abban az esetben hatékony, ha a felkészülés minden résztvevője tisztában van a felkészülés legfontosabb állomásaival és irányáival. Ezek a szereplők a szövetségi vezetők és az edzők mellett a sportolók és a szülők. Az edzők szülők felé irányuló kommunikációját így jellemezte egy edző:

„Valakivel nagyon sokat beszélek, valakivel szinte soha. A személyes kommunikáció híve vagyok, nem szeretem a telefont. A kommunikációval viszont segíthetnének a hosszú távú felkészítés megértését a szülők számára.”
(E₃)

Az edzők részéről egyfajta távolságtartás volt érezhető a szülők felé folytatott kommunikációban, a túlzott szülői bevonódás, bizonyos kompetenciák átlépése és az érzelmi kötődés miatti elfogultság veszélye miatt.

„Az optimális távolságtartásra törekszem velük. Ne függjek érzelmileg, mert az megnehezíti, hogy objektíven gondolkodjak.” (E₂)

„Sok szülő az alapokkal sincs tisztában, ezért oktatni kell őket. A határookra azonban ügyelni kell, mert mindenkinek megvan a szerepköre, és azt ne lépje át.” (E₃)

A versenyzők kommunikációját érintő kérdéseink a sportoló-edző kommunikációra vonatkoztak. Ez a sportági eredményesség legfontosabb kommunikációs kapcsolatrendszere. Egy jól működő kommunikációs, interakciós környezetben hatékonyan és eredményesen működik az információáramlás, amely egyértelműen hatással van a sportági eredményességre is. A kommunikációt övező emocionális környezet szintén meghatározó a sport mindennapjainak pozitív megéléséhez.

„Az edzőmmel nemcsak az edzéseket és versenyeket beszéljük át, de szokott a családról kérdezni, az iskolai dolgokról, szokott beszélni a saját családjáról is. Ez mindig jólesik, mert feloldja a merev edző-versenyző kapcsolatot, de edzésen szigorú szokott lenni.” (V₂)

Az edző-szülő kommunikációra is rákérdeztünk a versenyzőknél. Kíváncsiak voltunk, hogy van-e információjuk a sportolóknak arról, hogy az edző milyen kommunikációt folytat a szüleikkel. A kommunikációs csatornák összehangolása az edző-versenyző-szülő esetében egyfajta hálót kellene hogy alkosson, amelyet a sportpszichológiában sportháromszögnek neveznek. Sok esetben célszerű, ha az edzőtől a szülő közvetlenül kap a gyermekéről, a felkészítésről információt, így elkerülhető az esetleges félreértés, a kommunikáció torzulása.

„Rendszeresen beszél az edzőm a szüleimmel, sokszor előbb tudják, az edzésen mi történt, mint ahogy én magam elmesélem otthon. Ez néha már zavar. (nevetés)” (V₁)

A kommunikációt érintő kérdéseink a szülők véleményére irányultak, hogy mennyire elégedettek az edzők irányukba folytatott kommunikációjával a célok tekintetében. Megosztottak a válaszok, voltak elégedett szülők, de többen voltak olyanok, akik elégedetlenségüknek adtak hangot. Az elégedetlenség a felkészülés céljával kapcsolatos kommunikáció hiányára utalt. A szülők hiányolják a felkészüléssel kapcsolatos felvilágosítást, edukációt, amelyből megtudják, hogy az edzőnek mik a rövid és hosszú távú tervei a gyermekükkel kapcsolatban, mit miért csinálnak. Az edzői kommunikáció gyengeségére már az edzői interjúkban is történt utalás, és itt ennek legfőbb okának a szülők távoltageát látják az edzők.

„Nem tudom mikor melyik versenyre készülnek igazán, mik az edző elvárásai. Ha tudnám, hogy mikor melyik verseny a fontos, melyikre készíti fel az edző a gyermekemet, akkor a gyermekemtől sem várnám el mindig a maximumot.” (Sz₄)

A kommunikáció mennyiségével és minőségével való elégedettség megosztott a szülők között, voltak, akik elégedettek voltak, viszont többen voltak, akik egyértelműen elégedetlenek, és az edző egyéni értékelését hiányolják a gyermekeikkel kapcsolatban.

„Néha tart szülői értekezletek az edző, de nekem jólesne, ha néha edzés után tudnánk beszélni. Sokszor csak a gyermekemtől kapok információkat az edzésen történekről, illetve hogy milyen programok várnak ránk.” (Sz₅)

A szövetségi vezetők a szövetség kommunikációjával, így a saját kommunikációjukkal nincsenek megelégedve, amit felismertek, és elmondásuk szerint igyekeznek fejleszteni. A sportvezetők az edzők kommunikációját fontosnak tartják. Az edzői feladatok közé sorolják a versenyzőkkel és szülőkkel folytatott kommunikációt, de ha ebben segítségre szorulnak, akkor ezt a szövetség átvállalja. A sportvezetőknek pozitív a véleményük, miszerint megfelelően kommunikálnak az edzők a versenyzőkkel és a szülőkkel.

„Lehetne jobb a kommunikációnk, szezon végén értékelni szoktuk az edzők és a szövetség munkáját. Az edzőket kötelezzük, hogy kommunikáljanak a szülőkkel. Bele is avatkozunk, ha szükséges, a kommunikációba, főleg, ha válogatott versenyzőkről van szó. Ha megkeresnek minket a szülők, akkor segítünk nekik, éppúgy, mint az edzőknek. Külön nem keressük a kommunikációt.” (SzV₁)

A kommunikáció fontosságáról és annak működéséről az edzők pozitívan nyilatkoztak, bár mindegyik kiemelte, hogy fontos a távolságtartás a szülőkkel a túlzott bevonódás miatt. A versenyzők hasonlóan jó tapasztalatokról számoltak be az edzők kommunikációjával kapcsolatban, és tapasztalataik szerint az edzőik rendszeresen szoktak a szüleikkel is beszélni. A szülői vélemények azonban már megoszlottak, és többségben voltak az elégedetlenek, akik szerint nem megfelelő a szülők felé folytatott edzői kommunikáció. A szövetségi vezetők fontosnak tartják a kommunikációt, véleményük szerint ebben még van fejlődési potenciál.

Elvárás, értékelés, visszacsatolás

Az edzők úgy érzik, nem kapnak rendszeresen visszajelzést, értékelést a munkájukkal kapcsolatban a sportszövetségtől, mert hiányos a közöttük és a sportszövetség közötti kommunikáció, ami így a működés hatékonyságát csökkenti. A felnőtt válogatott versenyzők teljesítményét a versenyzők véleménye szerint szokta értékelni a szövetség. A szülők elégedettek az edzők elvárásával és értékelésével a gyerekeik irányába, azonban a szülők felé folytatott edzői kommunikációt már erősebb kritikával illették. A sportszövetség vezetői szerint is működhetne jobban a szövetségi kommunikáció, de szokták értékelni az edzők és a saját munkájukat egyaránt.

„Szövetségtől ritkábban kapunk dicséretet. Nincsenek lefektetve objektív célok a szövetség részéről, amelyeket be kell tartani, de negatív kritika sem jön, a legpozitívabb visszacsatolás az, amikor a versenyzőink a felnőttkeretbe kerülnek és ott jól szerepelnek.” (E₄)

A versenyzők részéről, főként a válogatottak részéről szinte mindenki megemlítette a sportszövetség értékelését, amikor egy-egy eredmény után elismeri őket a szövetség. A versenyzők azt nyilatkozták, hogy edzői oldalról rendszeres az edzések és versenyek előtt az elvárás ismertetése és az azzal összefüggő kommunikáció, majd az értékelés mint pedagógiai eszköz alkalmazása. A tapasztalatokat rendszerint beépítik a felkészülés programjába.

„Nagyobb versenyek után a szövetség vezetői szoktak gratulálni nekünk, illetve értékelni a munkánkat. Az edzőmmel megbeszéljük mindig, hogy mi a feladat, utána elmondja, hogy ez hogy sikerült, és a következő edzésen már gyakoroljuk, ha kell. Mindig részletesen értékel és gratulál, ha nyerek, vagy teljesítem az előre megbeszélt feladatomat.” (V₁)

A szülők is hasonlóképpen nyilatkoztak, miszerint az edzők alkalmazzák az elvárás, értékelés és visszacsatolás pedagógiai módszerét a gyermekeiknél. Erről a sportolók otthon szoktak szüleiknek mesélni. Azonban itt is megjelenik egyfajta elégedetlenség az edzői kommunikációval kapcsolatban, amire korábban a kommunikáció vizsgálata során már utaltunk.

„A gyerekek edzője szokott beszélni a gyerekekkel, biztatja és dicséri, de le is szidja, ha kell. Rendszeresen értékeli a munkáját. Velünk csak a legszükségesebbeket közli, aminél azért többet várnánk.” (Sz₁)

Motiváció, kreativitás

A motiváció vizsgálata esetében az edzők mindegyike a hosszú távú felkészítés mellett kötelezte el magát, de a motiváció fenntartásának fontosságát mindegyikőjük kiemelte. Köztudott, hogy a sportban az eredményesség az egyik legmotiválóbb eszköz. Ezt támasztotta alá az edzők véleménye is annak ellenére, hogy elsősorban a fejlesztésre koncentrálnak, és nem az azonnali mindenáron való győzelemre.

„A sportoló fejlesztésére koncentrálok, az eredményesség nem fontos, de mindenképpen alkalmanként a motiváció fenntartásához kell egy-egy győzelem.” (E₂)

Mindenképpen meg kell említenünk egy másik motivációs eszközt, a sportág szeretetét, amely mindenképpen kiemelendő. A sportág szeretetének és a kellemes sportközeg kialakításának igénye, amely hozzájárul a motivációs környezet kialakításához, főként egy edzőtől hallva, meglehetősen ritka a teljesítményközpontú versenysport világában.

„Motiváció lehet az is, ha szeret a sportoló itt lenni, és hogy élvezzi, amit csinál.” (E₆)

A versenyzők különböző külső és belső motivációkat említettek, ami továbbsegíti őket a nehézségeken. Közülük hárman is voltak, akik a csapattársaikat is megjelölték mint külső motivációs tényezőt, és mindegyikőjük megjelölte a rövid, illetve hosszú távú célokat mint belső motivációs faktorokat is.

„A célok elérése motivál, és a társakkal tudjuk egymást motiválni.” (V₁)

„Célokat tűzök ki, ezek adnak erőt, motivációt. Rövid és hosszú távú célok egyaránt motiválnak.” (V₂)

A szülők közül egy kivételével az eredményességet jelölték meg mint motivációs tényezőt.

„Kellenek a gyerekeknek a győzelmek, a sikerélmények, hogy legyen motivációja.” (Sz₂)

Egy szülő inkább a támogatását emelte ki, amivel elősegíti a gyermeke sportolását, eredményességét és motivációját. A szülői támogatás manapság a versenysportban már az első pillanatban, a sportági kiválasztás időpillanatában

meghatározó. A versenysport kis kivétellel szülői támogatás nélkül nem megoldható.

„Szülőként nyilván azt szeretném, hogy sikeres, eredményes és motivált legyen a gyermekem. Valósítsa meg rövid, illetve hosszú távú céljait, de ez az ő élete, az ő céljai, nekem pedig mint szülő annyi a szerepem, hogy támogassam.” (Sz5)

A szülők az iskolai tanulás fontosságát helyezték párhuzamba az intelligenciával és a sportban a magasfokú helyzetmegoldással, amellyel asszociáltak a kreativitás kifejezésre.

„A sportban a bonyolult, gyorsan lezajló különböző helyzetmegoldásokhoz kell az ész, így a tanulás is fontos, hogy megfelelő intelligenciával rendelkezzen a pályán.” (Sz1)

A szövetségi vezetők a motivációs eszközök említésekor a szövetség komplex, főként anyagi jellegű támogatására gondoltak, anélkül, hogy mélyen a motiváció pedagógiai eszközeit említették volna. Ezt annak ellenére tették, hogy mindketten rendelkeznek pedagógiai végzettséggel, ami arra enged következtetni, hogy a mindennapi gyakorlat ebbe az irányba tereli a motivációt.

„A mi felelősségünk a motiváció biztosítása területén a válogatottak maximális támogatása anyagilag, erkölcsileg és természetesen szakmailag.” (SzV2)

A kreativitással kapcsolatban az edzők a kognitív képességeket és a gyors döntéshozatalt emelték ki mint főbb jellemzőket. A sportoló megfelelő repertoárral kell hogy rendelkezzen az egyes helyzetek megoldásait illetően, ismernie kell és készségszinten meg kell valósítania, modelleznie kell helyzeteket ahhoz, hogy ebből versenyhelyzetben elővételezni tudjon, és ezt egyfajta tudásra épített kreativitással alkalmazni tudja a helyzet adta lehetőségtől függően a másodperc töredéke alatt. Ezt az edzők a kognitív tudással azonosítják, miszerint a kognitív képességek feltételezik a kreativitást.

„A versenyzők kognitív képességei mindenképpen fontosak, mert gondolkozniuk kell, és gyorsan kell tudni dönteni különböző versenyhelyzetekben.” (E3)

A versenyzők is az edzőkhöz hasonlóan a kognitív képességeket említik, amelyek a gyors és a kreatív helyzetmegoldásokban előnyükre van.

„A sportban is fontos a kognitív képesség. Pl. döntéshozatal fontossága. A kognitív képességekre épül szerintem a helyzetmegoldó képesség, hogy milyen kreatív megoldást alkalmazok például egy előzés során.” (V3)

A szülők az iskolai tanulás fontosságát helyezték párhuzamba az intelligenciával és a sportban a magasfokú helyzetmegoldással, amellyel utaltak a kreativitás kifejezésre.

„A sportban a bonyolult, gyorsan lezajló helyzetmegoldásokhoz kell az ész, így a tanulás is fontos, hogy megfelelő intelligenciával rendelkezzen a pályán.” (Sz₁)

Mindkét szövetségi vezető számára kiemelten fontos a tanulás, és az egyikőjük ezt a kreativitással összefüggésben a következőképpen fogalmazta meg:

„A kognitív képességek fejlesztése nagyon fontos. Az intelligencia, a tudás a sportban is megmutatkozik. A kreativitás a legmagasabb fokú intelligencia megjelenési formája, amely a sportágunkban a helyzetmegoldásokban kulcskérdés.” (SzV₁)

A kognitív tényezők meghatározóak a sportban, mert determinálják az eredményességet, főként a gyors döntések, taktika területén. A tanulással és a kognitív képességek fejlesztésével kapcsolatban minden szereplő hasonlóképpen vélekedett, szükségesnek és megkerülhetetlennek tartják.

Megbeszélés

A kutatási tevékenységünk során betekintést nyertünk a téma releváns szakirodalmába, amely az edzői szerep során felmerülő legfontosabb elemeket vette sorra.

A gyorskorcsolya sportágakban hazai környezetben a pedagógia területén korábban nem történtek kutatások. A kutatások elsősorban a biomechanika, az edzéselmélet és a sportpszichológia területére fókuszálnak. Mindenképpen szükségesnek tartjuk a pedagógia oldaláról is felmérni a sportágat, hogy annak hatékonyságához a kutatási eredményeinkkel hozzájáruljunk.

A kutatásban rávilágítottunk, miszerint a kommunikációra és interakcióra egyértelműen kiemelt fontossággal tekintenek a szereplők, azonban itt elsősorban a szülők irányába folytatott edzői kommunikációban találtunk hiányosságokat, ami a sportolóknál is megjelenik. Az edzők szülők irányába folytatott hiányos kommunikációja elsősorban a szülők felé történő távolságtartásnak tudható be, amely a túlzott szülői bevonódás elkerülése miatt alakult ki. Korábbi, például a hazai röplabda sportágban végzett kutatások eredményei rámutattak, hogy a játékos és az edző közötti hatékony kommunikáció nagymértékben képes hozzájárulni a csapat sikeres bajnoki szerepléséhez (Kovács, 2021). A sportszövetség kommunikációjával és ezzel együtt az elvárások ismertetésének hiányával kapcsolatban fogalmaztak meg kritikát az edzők, szülők és sportolók egyaránt. Az edzők és a szövetség részéről mindenképpen a szülői edukáció hiánya jelent meg, ami szorosan összefüggésbe hozható a kommunikáció hiányával. Ha megfelelően van informálva a szülő, akkor a pedagógiai folyamatok hatékonysága is javul, és ez mindenképpen az eredményességet javítja. Az edző és sportoló közös interakciójára épülő felkészülés nagyrészt megfelelő, figyelembe veszik az edzők a felkészülés során a sportolók véleményét, ami azonban javítható még sok esetben. A sportoló felkészülés megtervezésébe történő bevonásával elérhető, hogy a

sajátjának érezze a felkészülést, amellyel a tudatos sportolónvá váláshoz járulhatnak hozzá az edzők. Minden szereplő fontos tényezőként emelte ki a motivációt, amivel kapcsolatban jó tapasztalatokról számoltak be. Mindenképpen kiemelendő, hogy a motiváció fenntartása nem egysíkú, nemcsak a sporteredményeken keresztül jelenik meg, hanem a környezet, a sporttársak, a sportlégtér, a sportág szeretete is megjelenik motivációs faktorként. Ezen kutatási eredmények alapján megállapítható az edző pedagógiai és pszichológiai felkészültségének fontossága, amely folyamatos edukációs feladatot ró az edzőképzéssel, edzőtovábbképzéssel foglalkozó területek szereplőire, de legfőképpen a sportszövetségre. Szükségesnek tartjuk a pedagógia gyakorlatába beépíteni a kutatás során felmerült tapasztalatokat. Kutatásunk eredményei arra ösztönöznek bennünket, hogy az edzői szerepek mellett egyéb kiemelten fontos, az edzői tevékenység hatékonyságát növelő pedagógiai összetevőket is vizsgáljuk. A kutatásunk korlátjaként említhető a mintaválasztás gyengesége, az egyféle kutatási módszer alkalmazása és a kis elemszám, ami miatt a kutatás nem tekinthető reprezentatívnak.

Irodalom

- Bíró Edit (2011). *Sportpedagógia*. Dialóg Campus Kiadó.
- Bognár József (2010). *Pedagógiai és sportpedagógiai ismeretek*.
https://itc.semmelweis.hu/add/mob/sp_neveles/pedagogia_sportpedagogia_OKJ_jegyzet.pdf
(letöltés ideje: 2022. 11. 23.)
- Buda Béla (1986). *A közvetlen emberi kommunikáció szabályszerűségei*. Animula Kiadó. 93-94.
- Bús Imre (2008). A játék alkalmazása az iskolai nevelésben és oktatásban. In: Bábosik István (szerk.). *Az iskola korszerű funkciói*. 277–285. OKKER Kiadó, Budapest.
- Fodor László (2007). *Fejezetek a motivációkutatásból*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Gill, D. (2000). *Psychological dynamics of sport and exercise*. Human Kinetics, Champaign, IL.
- Gombocz János (1996). *Nevelői pályák párhuzamai*. Kalokagathia, 1-2. sz. 106–120.
- Gombocz János (1998): *A sportoló szocializációja és nevelése*. Kalokagathia, Testnevelési Főiskola, Budapest, 1., 83–94.
- Gould, D. (1987). Your role as a youth sports coach. In: V. Seefeldt, V. (szerk.). *Handbook for youth sport coaches*. 17–32.
- Gyarmathy Éva (2006). *A tehetség: fogalma, összetevői, típusai és azonosítása*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.
- Kovács Lilla (2021). *A teljesítmény és a kommunikáció kapcsolata a röplabdásportban*.
<http://szd.lib.uni-corvinus.hu/14698/> (letöltés ideje: 2022. 11. 29.)
- Kun Péter és Vincze Tamás (2016). Motiváció, teljesítményorientáció a sportban. In: Bíró Melinda (szerk.) *Acta Academiae Agriensis, Sectio Sport, 2016. Nova series tom. XLIII*. 69–77., Eszterházy Károly Főiskola, Eger.
- Réthy Endréné (2011): *Tanári teljesítmény-visszajelzés hatása a tanulók személyiségére*. Comenius Oktató és Kiadó Kft., Pécs.
- Rétság Erzsébet és Dlugosz Krisztina (2004). *A kommunikációról – különös tekintettel a testnevelés tanítására*. Iskolai Testnevelés és Sport, 20. 20–24.

- Révész László, Bognár József és Géczy Gábor (2007). *Kiválasztás, tehetség és pedagógiai értékek az úszásban*. Új Pedagógiai Szemle. **57**. 6. 45–53.
- Révész László, Bognár József, Csáki István és Trzaskoma-Bicsérdy Gabriella (2013). *Az edző-sportoló kapcsolat vizsgálata az úszás sportágban*. Magyar Pedagógia **113**. 1. 53–72.
- Szebedy Tas (2017). *A tanári és tanulói szerep*. Új Köznevelés. **73**. 7.
- Hegyí Ildikó (1996). *Siker és kudarc a pedagógus munkájában*. OKKER Kiadó, Budapest.
- Tomesz H. Tímea (2019). A sportkommunikáció elmélete. In: Domonkosi Ágnes (szerk.) *ACTA Universitatis, Sectio Linguistica Hungarica, Tom. LXIV*. 161–171. Eszterházy Károly Egyetem.
- Zrinszky László (1994). *A kommunikáció*. Janus Pannonius Tudományegyetem, Pécs.